

اکمال دین و اتمام نعمت در روز جهانی غدیر خم^(۱)

خود در آغاز کتاب آورده است، حدیث متواتر است، در حالی که این حدیث از طریق يك نفر آن هم عمر بن خطاب به پیامبر می‌رسد و بر فرض این که دیگران نیز این حدیث را نقل کرده باشند، ولی تعداد راویان آن به يك دهم راویان غدیر نمی‌رسد.

مرحوم علامه امینی در کتاب ماندگار خود به نام الغدیر، تعداد راویان حدیث را از صحابه به ۱۱۰ تن و از تابعان به ۸۹ نفر و از علما به ۳۶۰ نفر رسانیده است. در زمان نگارش الغدیر، هنوز بخشی از مصادر و منابع اهل سنت به زیور طبع

به مناسبت روز جهانی غدیر، روز ولایت و روز اکمال دین و اتمام نعمت، تبریکات صمیمانه خود را به حضور پیروان راستین امام منصوب در این روز معروض داشته و از خداوند قدیر خواهانیم که ما را از متمسکان به ولایت آن حضرت و فرزندان معصومش قرار دهد، تا پیوسته از پیروان راه راستین آن امام همام باشیم.

حدیث غدیر از احادیث متواتر بلکه فوق تواتر است و در تاریخ اسلام، حدیثی از نظر تواتر به پایه حدیث غدیر نمی‌رسد. اهل سنت می‌گویند: حدیث «أتمّ الأعمال بالنیات» که بخاری در صحیح

۱ متن سخنرانی حضرت آیه الله سبحانی در جمع دانشجویان مرکز تخصصی علم کلام که در تاریخ ۲۸/۱۰/۸۴، جهت تقدیر از ممتازین این رشته، همراه با اعطای جوایز تشکیل گردید.

حماسه سرای آن روز و صحابی رسول خدا بود. متأسفانه دستهای خیانتکار، دیوان او را چاپ کرده ولی قصیده او را در روز غدیر از دیوانش حذف کرده‌اند، قصیده او با این بیت آغاز می‌شود:

ینادیهم یوم الغدیر نبیهم

بخم وأسمع بالنبی منادیاً

وقتی حسان این قصیده را در آن محضر و در آن هوای گرم القا کرد، پیامبر او را به صورت مشروط دعا کرد و چنین فرمود:

«لا زلت مؤیداً بروح القدس مادمت
تنصرتا بلسانک».

«پیوسته مددهای غیبی پشتیبان تو باد، تا زمانی که ما را با زبان خود یاری می‌کنی».

علت این که پیامبر دعای خود را مشروط و مقید به یاری او با زبان خویش کرد، این بود که وی در آخر عمر، از علی منحرف شد و به گروه مخالفان پیوست.

دربارۀ موضوع نخست (ورود آیات در روز غدیر) که این حدیث را جاودانه ساخت یادآور می‌شویم که سه آیه به نقل علمای

آراسته نگشته بود و در کتابخانه‌های جهان به صورت مخطوط نگهداری می‌شد، ولی اکنون بیشترین آنها چاپ شده است و اگر گروهی به تحقیق بیشتر درباره حدیث غدیر گمارده شوند، مسلماً تعداد راویان از صحابه و تابعان، و علما و دانشمندان، افزایش پیدا می‌کند. دوست از دست رفته ما مرحوم سید عبدالعزیز طباطبایی با کوشش فردی توانسته بود، تعداد راویان حدیث غدیر از صحابه را به ۱۲۰ نفر برساند و همچنین دیگر طبقات.

چیزی که به حدیث غدیر ابدیت بخشیده است، دو چیز است:

۱. ورود آیات قرآنی در این مورد که بعداً به آنها اشاره می‌کنیم، ۲. استقبال شعرا از این حدیث که مضمون آن را به نظم درآورده، و قصاید زیبایی در این مورد ساخته‌اند، و مرحوم علامه امینی، بخش دوم را به طور تفصیل، تعقیب کرده و بخش مهم از این کتاب را شعر و شعراء غدیر به ضمیمه بیوگرافی آنها تشکیل می‌دهد. خوشبختانه نخستین شاعری که آن را در قالب نظم ریخت حسان بن ثابت شاعر

تدوین علم کلام يك ضرورت اجتماعی بود

محتویات علم کلام به معنای وجود يك رشته براهین برای اثبات عقاید، در قرآن مجید، و خطب امیرمؤمنان و ادعیه ائمه اهل بیت علیهم السلام وارد شده است، ولی پس از رحلت پیامبر تا آغاز قرن دوم، کتاب کلامی تنظیم و تدوین نگشت، ولی دانشمندان به هنگام هجوم فکری بیگانگان، ناچار شدند به تدوین آن دست یازند، زیرا به خاطر باز بودن دروازه‌های کشور به روی اجباریهود و رهبان مسیحیان و موبدان زرتشتی شبهات فراوانی در سرزمین دلها روییده و همگی منتظر قلع و قمع آنها بودند. بالاخص در اواخر عصر بنی‌امیه، ترجمه کتاب‌های یونانی و رومی آغاز گردید، و کتاب‌های بیگانه در حالی که سودمند و سازنده بود از يك رشته شبهات و مشکلات خالی نبود، و این سبب شد که عالمان اسلامی، آگاه از شرایط زمان به طرح مسایل کلامی پرداخته و به تدوین آنها همت گمارند و به خاطر اهمیت مسائل اعتقادی، آن را «فقه اکبر»، و احکام دین را

فریقین، در روز غدیر فرود آمده است که مهم‌ترین آنها آیه **«الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا»** (مائده/ ۳) است.

در اینجا رازی در تفسیر خود، نکته زیبایی نقل می‌کند: «پس از نزول این آیه، پیامبر صلی الله علیه و آله فقطه ۸۲ یا ۸۳ یا ۸۴ روز زنده بوده است»، و اگر به دقت حساب کنم، درست ثابت می‌شود که این آیه در روز غدیر نازل شده است، زیرا حدیث غدیر در ۱۸ ذی حجه سال دهم هجری صادر شده و وفات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از نظر اهل سنت در دوازدهم ربیع بوده است. فاصله این دو، همان می‌شود که رازی یادآور شد، و علت تردد بین ۸۲ و ۸۳ و ۸۴ همان احتمال ۲۹ یا ۳۰ روز بودن ماه‌های ذی الحجه و محرم و صفر است.

تا این جا سخن ما درباره حادثه غدیر که به نصب امیرمؤمنان علی علیه السلام برای خلافت است به پایان می‌رسد، سخنی نیز با دانشجویان محترم رشته تخصصی علم کلام داریم که حائز اهمیت است.

«فقه اصغر» نامیدند.

فروپاشی شوروی به معنای فروپاشی سیاسی است، نه فروپاشی فکری و مکتبی. در کنار این دشمن مکتب دیگری به نام «مکتب وهابیت»، قرار دارد که امروز تروریسم و خونریزها و کشتن انسان‌های بی گناه از نتایج تعالیم این مکتب است، خواه علاقه‌مندان این مکتب، این نتیجه را بپذیرند یا نه.

متکلم امروزی باید از مبانی قرآنی و حدیثی و حتی فکری آنان، آگاه شود تا بتواند در مقابل هجوم آنان که موربانه‌وار بر جان ملت‌های اسلامی رخنه کرده، دفاع کند.

قدر امکانات امروز را بدانیم

امکاناتی که امروز در پرتو انقلاب اسلامی در حوزه پدید آمده است، در زمان‌های دیرینه نبود، نه کتابخانه‌های مجهزی در کار بود، و نه امکان عاریه گرفتن وجود داشت. امروز خوشبختانه ابزار و وسائل تحصیلی حتی به صورت «اینترنتی» در اختیار جوانان قرار گرفته است. شکر نعمت این است که از این چشمه فیاض

امروزه «فقه اصغر» در حوزه‌های ما به دو صورت: سطح و خارج تدریس می‌شود، و مسلماً دانشجویان فقه اصغر در بحث‌های خارج، مسائل فقهی را به صورت تحلیلی و استدلالی پیش می‌برند و فقه، عمق فراوانی پیدا می‌کند، ولی متأسفانه، «فقه اکبر» حتی به شیوه سطح، کامل تدریس نمی‌شود آنچه مایه خوشوقتی است کار نوظهور و ارزشمند حجة الاسلام والمسلمین جناب آقای ربانی است. وی این روزها موج نوینی را در حوزه پدید آورده و در سه روز از روزهای هفته مسایل کلامی را به صورت درس خارج مطرح می‌کند، و

در این میدان، شاگردانی را تربیت می‌کند که با مسائل قدیم و جدید کلامی آشنا می‌شوند و با توان بیشتر می‌توانند از اسلام دفاع کنند.

درست است که «ماتریالیسم سیاسی» شکست خورده است، ولی «ماتریالیسم فلسفی»، به قوت خود باقی است، و هنوز هم این مکتب، داعیه‌ها و نویسندگانی دارد، و نباید ما آنها را دست کم بگیریم و

سیراب شویم. به خاطر دارم به هنگام نوشتن «فروغ ابدیت»، نیاز مبرم به سیره ابن هشام داشتم، ولی متأسفانه نه تمکن خریدش بود، و نه نسخه آن در بازار پیدا می شد، به ناچار از مرحوم علامه طباطبایی رحمته الله علیه به عاریت می گرفتم و در نتیجه، آن استاد بزرگ هم چه بسا از کار خود، باز می ماند.

امروز مؤسسه امام صادق علیه السلام با داشتن کتابخانه های متعدد (کتابخانه محققین، کتابخانه امانی و غیره) می تواند شما را در این قسمت یاری کند. از این فرصت ها استفاده کنید و غنای علمی خود را بالا ببرید که آینده جهان از آن دانشمندان است. اوقات خود را در اندوخته علمی صرف کنید و بیشترین مطالعات خود را بر کتابهای مادر متمرکز سازید. کتاب «نهایة الوصول» علامه حلی در مؤسسه تحقیق شد و چاپ گردید. من نسخه ای از آن را به آیه الله جوادی آملی دادم. پس از اندی سؤال کردم که نظر شما درباره کتاب چیست؟ فرمودند: سه روز در محضرش بودم، یعنی تمام کارهای خود را تعطیل کردم و سه روز

به مطالعه این کتاب پرداختم.

خوشبختانه یکی از برکات انقلاب، فزونی دانش اسلامی در میان خواهران است. اخیراً خواهری با مدرک فوق لیسانس کتاب علامه حلی را به نام «تسلیک النفس إلی حظيرة القدس» تحقیق کرده و در اختیار مؤسسه نهاد تا به زیور طبع آراسته گردد.

شایسته است که باز یادآور شوم که باید از برکات این انقلاب بهره گرفت و از این فضای آزاد بیشترین استفاده را کرد. شما دوران خفقان را ندیده اید و لذا از ارزش آزادی آگاهی کامل ندارید و به گفته سلطان ادب سعدی شیرازی:

«قدر عاقبت کسی داند که به مصیبتی گرفتار آید».

آخرین سخن من این که بشارت می دهم: دانشنامه کلام اسلامی در دست نگارش است، این دانشنامه به صورت ابجدی کلیه مسائل کلامی و برخی از فرق را مورد بحث و بررسی قرار داده و سیر فکری هر عنوان را از آغاز تا به انجام بررسی می کند، این کتاب اگر به پایان برسد می تواند کمک مؤثری در تنظیم پایان نامه ها

اطاعت و دوری از گناه و پاکی نیت و شناخت حرام از حلال را به ما عطا بفرماید و ما را به راه راست و استقامت در این راه، هدایت بفرماید. زبان ما را با گفتارهای راستین و حکیمانه استوار سازد و دل‌های ما را به نور علم و معرفت روشن فرماید و درون ما را از حرام و شبهه پاک گرداند و همه ما را در روز محشر مورد شفاعت صاحب ولایت قرار دهد.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

باشد. من در همین جا از کلیه دوستان و علاقه‌مندان و مدیر محترم آموزش، جناب آقای سلیمانی و معاونان وی تشکر می‌کنم که این فضا را به وجود آورده‌اند، و نخبگانی هم که در این محضر حضور دارند، و مجلس نیز برای تقدیر و تشکر از زحمات آنان بر پا شده است، از همه آنان تجلیل و قدرشناسی می‌کنم و توفیقات همگی را از خداوند بزرگ خواهانم.

و در پایان از خدا می‌خواهم که توفیق

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رسال جامع علوم اسلامی

قال علی علیه السلام:

كَلَّمَا مَيَّرَ تَمُوهُ بَأَوْهَامِكُمْ فِي أَدَقِّ مَعَانِيهِ مَخْلُوقٍ مَصْنُوعٍ مِثْلَكُمْ مَرَدُودٍ إِلَيْكُمْ

آن خیالاتی که آید در ضمیر
این هم‌زاده فهم تو است
و آن به خاطر گرددت صورت پذیر
نیست یزدان بنده وهم تو است
هر که زینگونه خدای ار خویش ساخت
بنده خود را خدای خود شناخت

محمدتقی لسان الملك